

שקר הגוף והבל התנחומים

נקודת מוצא לספרה החדש של יערה בן דוד "קולז" אין טוב מלדובב את שיריה. "אינני מצליחה למלט / את נפשי". כותבת יערה בן דוד, והיא מוסיפה: "ידידים נסתרים מושיבים אותי ליד השולחן / פורשים מפה, מגישים, / אני פוקחת עיניים, / מתלבשת חם / לחילופי עונה / מקפידה על התחביר שלא ישתבש / מרכאות נקודה / ואת הסכום משני צדי / הקערה. ממשכה בסעודה / מברכת ברכת הנהנין / שלמדתי בילדותי / צינורות השפע לעולם אינם מסתמים" (עמ' 20) בשורות מעטות ומינמליסטיות אלו מצויה, לדעתי, הן הארס-פואטיקה של בן דוד והן הצהרה פשוטה, ישירה ובלתי-מתחכמת על מקורות המור-טיבציה השירית שלה: הרצון למלט את "נפשה" והכישלון לעשות זאת. ואילו ההקפדה על חוקי המשחק, קרי: על ברירת המלים, שמירת חוקי התחביר, או בלשונו של השיר – הנחת הסכום, בקפידה, לצדי הקערה – אלו הם עקרונות ה"אני מאמין" השירי שלה.

חומריה של יערה בן דוד הם חומרי היום-יום במערומיו. עצמים, חברים וחברות, נופים. אולם אין ה"אני" מוכן לקבלם פשוטם כמשמעם בלא שיטביע בהם את חותמו. פעמים ה"אני" אף רואה בחומרים אלו שהוטל לתוכם בלא לשאול לרצונו אויב שעליו לגבור עליו, או להפכו ל"אוהב". אף יחסי אנוש אינם חורגים ממסגרת זאת. לכאורה אין בדברים אלו בחינת חידוש. אולם דפדוף, ואף מהיר, בשירי האסופה יעלה, שייחודה הבולט לעין של אסופת שיריה של בן דוד טמון בנכונותה לעמוד חשופה מול העולם, כמתוך עיקרון. אין היא בונה סכימות תיאורטיות מיטאפזיות ויהיו אלו דתיות או אחרות. כל שיר משירי האסופה, פותח בנקודת אפס. ה"אני" כמות שהוא ניצב מול

הסביבה, ותהא זו אשר תהא, ככפעם ראשונה. משום כך, כפי שצווקת אחת משרותיה של יערה בן דוד, העולם נשאר תמיד אותו "החדר המרווח / הזר שאליו" זומן ה"אני". אין בידיו של ה"אני" אמת-מידה גזורה א-פריורי לשם התמודדות עם הימצאותו או, ליתר דיוק, "היזרקותו" לחדר הזה. אולם דווקא היעדר אמת-מידה כזו מאפשר את סגנונה ועיצובה של המציאות. כביכול ה"אני" מתחיל בבניית משל חדש. ה"אני" מתמקם מול "המטה הרחבה הסדורה". ומיד, ממשכה יערה, "אני ממלאת המקום עכשיו / שוכחת להטיל ספק במוות, ברמות הגוף" (עמ' 17). השיר מסתיים בנצחונם של ה"אני". הוא ממלא את המקום. יתר על כן, הוא אף שוכח להטיל ספק במוות, ברמות הגוף. פירושו של דבר: יש מוות, יש "אני", לכן יש גוף וכן הלאה והלאה. הוודאות הקיומית שוב הוכחה והוצבה מול ה"אין", שוות-כוח למוות ולאונס הקיומי. בהקשר זה, חשוב לציין שבשיריה של בן דוד רבים האיזורים הן מהספרות היהודית הדתית והן מהספרות העברית החדשה. אך התבוננות בתפקידים ובמקומם בדרכי עיצובו של שיר תגלה שלעולם אין הם באים כחומרים עצמאיים, או ככאלה שיש להם תפקיד של גיבוש מסגרת התייחסות א-פריורית. כך, לדוגמה, "ברכת הנהנין" בשיר שהובא בפתיחה או "ממלאת מקום" אינם אורגמנטיקה גרידא, כשם שאין כוונתם להעביר את הקורא לתחום הסקלרי. הם חלק מהמציאות הלשונית המסוגנת שבחזרתה נאבק ה"אני" במציאות על מנת לעצבה. על רקע זה תוכן אף הכעין פרואיית שבשירי האסופה. מאחר ועניינה של יערה בן דוד בהתייחסות מול מציאות חדשה-לבקרים, אין היא יכולה לעשות זאת כשהיא מצוידת בעולם סימבולי מן המוכן. עליה להפוך את החוויה, את נקודת ההיתוך של ה"אני" והעולם למציאות אנושית – כזו, שתוכל אגב תהליך עיצוב השיר להעשות לסימבול. על כן, בבסיס כמעט כל אחד משירי

לידיה בראב

לאילן עמית,

אני יודעת בעברית ובערבית ניתוחות של פטרוזיליה ושל פוספורה מתערבבים בשעור ספרות ועולים בעשן לכן מהר הפוג'אמה בעת פריחת הדבדבן אני יושבת מתחת לעץ מתבוננת ושותקת על גבעה קטנה צריך אקליפטוס וצפיות מתוקות נעות בין הסלעים עולות ונולדות בי שפה.

הקובץ שלפנינו מונח "סיפור מעשה", שממנו חותר ה"אני" אל עצמו ואל העולם. כך, למשל, למקרא השיר "שירי חוצה את הגבולות" (עמ' 10) אינך יכול לחמוק מהתחושה, שכן דוד מדווחת לעצמה על אירוע שהיה. אולם זאת רק תוך התבוננות בשפה המעצבת את הדיווח וממילא את תודעתו של ה"אני". קריאת השיר לחברה הופך למבצע צבאי-לוגיסטי שהצלחתו מוטלת בספק. אמנם, השיר חוצה "את הגבולות" שבין ה"מועז" לבין ה"נמעז", וחווה דעתו של הנמען אף היא "חוצה את הקווים של הבדידות". ואף-על-פי-כן, אין ה"אני", המדווח באמצעות השפה, שהינה בראש ובראשונה אמצעי קומוניקטיבי, יכול לחמוק מהתחושה: ש"משהו מהשיר הלך לאיבוד / בעריכה המחדשת". זאת, חרף העובדה שה"אני" ער לכך, שהתמעטות השיר היא פועל יוצא דווקא של התמלאות בהווה אנושית, שכן אולי הוא [...] התמלא בשתיקות / שאינן מעלמא הדא / אולי הורק אל כלי אחר / שאין לי שליטה עליו". מכל מקום, התחושה הדומיננטית היא של משהו שהלך לאיבוד, של אין שליטה. מכאן השאיפה לשכוח אל אמצעי התקשורת עצמם כמו הרעשים שעל הקו וכדומה, כשברקע ה"אני" כבר ניצב לבדו, וה-CUT הטכני של הניתוק הפיזי אינו אלא אישורה של הלבדיות שאלה הוא שב.

בשיריה של בן דוד ישנה רגיי שות לשונית מכשפת, שמעטות כמוה מוכרות לי. כאלה הם הצירופים של שברי עולמות רחוקים לכלל אמירה קונקרטית וב-רורה, המאפילה על הלבדיות של

הקובץ שלפנינו מונח "סיפור מעשה", שממנו חותר ה"אני" אל עצמו ואל העולם. כך, למשל, למקרא השיר "שירי חוצה את הגבולות" (עמ' 10) אינך יכול לחמוק מהתחושה, שכן דוד מדווחת לעצמה על אירוע שהיה. אולם זאת רק תוך התבוננות בשפה המעצבת את הדיווח וממילא את תודעתו של ה"אני". קריאת השיר לחברה הופך למבצע צבאי-לוגיסטי שהצלחתו מוטלת בספק. אמנם, השיר חוצה "את הגבולות" שבין ה"מועז" לבין ה"נמעז", וחווה דעתו של הנמען אף היא "חוצה את הקווים של הבדידות". ואף-על-פי-כן, אין ה"אני", המדווח באמצעות השפה, שהינה בראש ובראשונה אמצעי קומוניקטיבי, יכול לחמוק מהתחושה: ש"משהו מהשיר הלך לאיבוד / בעריכה המחדשת". זאת, חרף העובדה שה"אני" ער לכך, שהתמעטות השיר היא פועל יוצא דווקא של התמלאות בהווה אנושית, שכן אולי הוא [...] התמלא בשתיקות / שאינן מעלמא הדא / אולי הורק אל כלי אחר / שאין לי שליטה עליו". מכל מקום, התחושה הדומיננטית היא של משהו שהלך לאיבוד, של אין שליטה. מכאן השאיפה לשכוח אל אמצעי התקשורת עצמם כמו הרעשים שעל הקו וכדומה, כשברקע ה"אני" כבר ניצב לבדו, וה-CUT הטכני של הניתוק הפיזי אינו אלא אישורה של הלבדיות שאלה הוא שב.

העמוד

ביקורת ספרים

שירה

יערה בן דוד: קולז; ספרית פועלים; 1991; 64 עמ'

המלצת

העמוד

דארע טייטלבוים: שטיגן; צוי היידן; פארלאג: ישראל-בוק; ספר שירה חדש של משוררת יידיש מרכזית; המאפינת יותר ממשורר אחר שירה מגוייסת. 1992.

דורה טייטלבוים: כארן זכרונותי; תרגם מידיש: נתן יונתן; הראשון והחשוב בין מתרגמיה היה אברהם שלונסקי. ספר נוסף משיריה – בעברית. ספרית הפועלים; 1992.